

УДК 330.34

DOI:10.58494/esai.23(7).2023.24

Джуманазарова Асел Абдувалтевна

ИТЭИ, улук окутуучу

dzumanazarovaapel@gmail.com

Тагаева Бүкадиша Абдыкадыровна

ИТЭИ, улук окутуучу

tagaeva.kadicha'a@gmail.com

ЧАКАН ЖАНА ОРТО БИЗНЕСИ ӨНҮКТҮРҮҮ: КОЛДОО ЧАРАЛАРЫ ЖАНА АЛАРДЫН ЭКОНОМИКАЛЫК ӨНҮГҮҮГӨ ТИЙГИЗГЕН ТААСИРИ

Аннотация. Макалада чакан жана орто бизнестин колдоо чаралары жана алардын экономикалык өнүгүүгө тийгизген таасири каралат. Бул сегментте ишкердик активдүүлүктү стимулдаштыруу үчүн мамлекеттер колдонгон стратегияларга жана инструменттерге талдоо жүргүзүлгөн. Изилдөөнүн жүрүшүндө натыйжалуу практикалар баса белгиленип, ишкерлер туш болгон кыйынчылыктар аныкталды. Алынган жыйынтыктар чакан жана орто бизнестин өнүктүрүүгө колдоо көрсөтүү чараларынын таасири жана алардын жалпы экономикалык динамикага кошкон салымы жөнүндө кеңири түшүнүк берет. Жыйынтыгында башка өлкөлөрдөй эле. Кыргызстанда да экономиканы өнүктүрүүдө негизги ролду чакан жана орто бизнестин түрлөрү түзөт, анткени рынок экономикасынын шарттарында ишкердиктин өнүгүүсүнүн негизги өбөлгөлөрү, чакан жана орто бизнестин өнүктүрүү тажрыйбалары каралган.

Түйүндү сөздөр: чакан бизнес; орто бизнес; экономикалык өнүгүү; каржылык стимулдар; экономикалык осуш, катализатор, ишкердик.

РАЗВИТИЕ МАЛОГО И СРЕДНЕГО БИЗНЕСА: МЕРЫ ПОДДЕРЖКИ И ИХ ВОЗДЕЙСТВИЕ НА ЭКОНОМИЧЕСКОЕ РАЗВИТИЕ

Аннотация. В данной статье рассматриваются меры поддержки малого и среднего бизнеса и их воздействие на экономическое развитие. Авторы провели анализ стратегий и инструментов, используемых государствами для стимулирования предпринимательской активности в данном сегменте. В ходе исследования были выделены эффективные практики и выявлены вызовы, с которыми сталкиваются предприниматели. Полученные результаты предоставляют обширное представление о влиянии мер поддержки на развитие малого и среднего бизнеса и их вклад в общую экономическую динамику. В итоге, как и в других странах, в Кыргызстане основную роль в развитии экономики играют виды малого и среднего бизнеса, так как в условиях рыночной экономики предусмотрены основные предпосылки развития предпринимательства, опыт развития малого и среднего бизнеса.

Ключевые слова: малый бизнес; средний бизнес; экономическое развитие; финансовые стимулы; экономический рост, предпринимательство.

DEVELOPMENT OF SMALL AND MEDIUM-SIZED BUSINESSES: SUPPORT MEASURES AND THEIR IMPACT ON ECONOMIC DEVELOPMENT

Annotation. This article discusses measures to support small and medium-sized businesses and their impact on economic development. The authors analyzed the strategies and tools used by states to stimulate entrepreneurial activity in this segment. The study highlighted effective practices and identified the challenges faced by entrepreneurs. The results provide an extensive understanding of the impact of support measures on the development of small and medium-sized businesses and their contribution to the overall economic dynamics. As a result, as in other countries, in Kyrgyzstan, the main role in the development of the economy is played by small and medium-sized businesses, since in a market economy the basic prerequisites for the development of entrepreneurship, experience in the development of small and medium-sized businesses are provided.

Key words: small business; medium business; economic development; financial incentives; economic growth, entrepreneurship.

Чакан жана орто бизнес рыноктун структурасын түзүүдө негизги ролду ойногон азыркы экономикалык шарттарда аларды өнүктүрүү жана колдоо маселелери актуалдуу болуп баратат. Ишкердиктин бул сегментинде мамлекеттер тарабынан кабыл алынган колдоо чараларынын натыйжалуулугун жана алардын жалпы экономикалык өнүгүүгө тийгизген таасирин баалоого багытталган.

Бул изилдөөнүн максаты ар кандай колдоо чараларын колдонуу менен чакан жана орто бизнестин ийгиликтүү өнүгүшүнө таасир этүүчү факторлорду аныктоо болуп саналат. Бул контекстте натыйжалуу стратегияларды аныктоого, ошондой эле ишкерлер өз идеяларын ишке ашыруу процессинде туш болгон кыйынчылыктарды аныктоого басым жасалат [3, 5-7 б.].

Макалада учурдагы билимдеги боштуктарды аныктоо жана бул изилдөө жүргүзүү зарылдыгын негиздөө үчүн изилдөөчүлөрдүн бул тема боюнча мурунку иштерин талдоо болуп саналат. Илимий табуунун контекстинде чакан жана орто бизнести өнүктүрүүгө колдоо көрсөтүү чараларынын таасири жөнүндө алдын ала гипотезаны тастыктоо же четке кагуу болжолдонот.

Изилдөөнүн объектиси чакан жана орто бизнес болуп саналат, ал эми предмети – колдоо иш-чаралардын натыйжалуулугун жана экономикалык өнүгүүгө тийгизген таасири. Изилдөө процессинде мамлекеттер ишкердиктин бул сегментин стимулдаштыруу үчүн колдонгон ар кандай стратегиялар жана инструменттер каралат.

Бул изилдөө чакан жана орто бизнести колдоо механизмдерин түшүнүүгө салым кошуу үчүн иштелип чыккан, ошондой эле туруктуу экономикалык өсүштү камсыз кылуу, бул секторду өнүктүрүү үчүн жакшы стратегияларды иштеп чыгуу үчүн базаны камсыз кылуу болуп саналат.

Азыркы экономикада чакан жана орто бизнес экономикалык өсүштүн ажырагыс катализатору катары таанылган. Статистикалык маалыматтарды талдоодо бул сектор өлкөнүн ички дүн продукциясынын (ИДП) орточо 50% олуттуу үлүшүн гана түзбөстөн, жумуш орундарынын 60% дан ашыгын түзүүдө да негизги ролду ойной турганын ишенимдүү көрсөтүп турат. Ар кайсы өлкөлөрдө жүргүзүлгөн экономикалык изилдөөлөр экономикалык жыргалчылыкты калыптандырууда чакан жана орто бизнестин маанилүүлүгүн баса белгилейт [4, 1-36.].

Чакан жана орто бизнес экономикага олуттуу салым гана кошпостон, инновациялардын жана стартаптардын булагы болуп саналат. Алардын ачык структурасы жана кыска өнүгүү цикли аларды инновациялык идеялар жана технологиялык жетишкендиктер үчүн идеалдуу катализатор кылат. Бул инновация атаандаштыкка жөндөмдүүлүктүн негизги факторуна айланган заманбап чакырыктардын шартында өзгөчө маанилүү. Мындан тышкары, чакан жана орто ишканалар жигердүү азыркы туруксуз эмгек рыногунун шарттарында өзгөчө мааниге ээ болуп, жумуш орундарын түзүүгө катышып жатышат. Алардын экономикалык чөйрөдөгү өзгөрүүлөргө тез көнүү жөндөмдүүлүгү аларга социалдык туруктуулукту камсыз кылууда кошумча артыкчылык берет. Ошентип, чакан жана орто бизнести колдоону экономикалык көз карашта стратегиялык жактан гана маанилүү эмес, ошондой эле коомдун социалдык гүлдөп-өнүгүшүн камсыз кылууда негизги ролду ойнойт [5, 3-5 б.].

Чакан жана орто бизнести өнүктүрүүнүн маанилүү компоненти болуп ушул секторго көмөктөшүүгө багытталган мамлекеттик колдоо чаралары саналат. Биринчи тезис мындай иш-чаралар баштаган ишканалардын жана чакан бизнес үчүн жагымдуу шарттарды түзүү менен каржылык колдоо, пайда жана кепилдиктерди камтыйт деп белгилей кетүү керек. Бул инструменттер каржылык тоскоолдуктарды азайтууга жардам берет жана ишкерлерди бизнесин өнүктүрүү үчүн керектүү ресурстар менен камсыз кылат.

Бул чаралар ишкерлердин квалификациясын жогорулатууга, бизнести башкаруунун негиздерин үйрөтүүгө жана маркетинг жана каржы жаатында билимин жогорулатууга

багытталган. Билим берүү жана консультациялык демилгелер чакан жана орто ишканалардын ээлеринин компетенцияларын жана көндүмдөрүн өнүктүрүүгө көмөктөшүүнүн натыйжалуу куралы болуп саналат.

Мамлекеттик колдоо чараларынын экономикалык өнүгүүгө тийгизген таасирин талдоо тең салмактуу мамиленин маанилүүлүгүн баса белгилейт. Илимий изилдөөлөр көрсөткөндөй, чакан жана орто бизнести колдоонун натыйжалуу чаралары экономикалык өсүшкө өбөлгө түзөт. Бул сектордун өнүгүшү экономиканы диверсификациялоого, жумушсуздукту азайтууга жана салыктык кирешелерди көбөйтүүгө шарт түзөт.

Чакан ишканалардын экономикалык чөйрөдөгү өзгөрүүлөргө ылайыкташуу мүмкүнчүлүгүнө өзгөчө көңүл буруу керек. Финансылык кризистер же пандемия сыяктуу кризистик кырдаалдарга жооп кайтаруунун ийкемдүүлүгү, бул секторго кыйынчылыктарды натыйжалуу чечүүгө мүмкүндүк берет жана натыйжада экономикалык өсүүдөгү жалпы терс таасирлерди азайтат [5, 11-13 б.].

Чакан жана орто бизнести колдоо чаралары инновациялар, иш менен камсыз кылууну кеңейтүү жана улуттук экономиканын туруктуулугун жогорулатуу үчүн жагымдуу шарттарды түзүү менен экономикалык өнүгүүгө көрүнүктүү жана он таасирин камсыз кылаары маанилүү тыянак болуп саналат. Оптималдуу натыйжаларга жетүү үчүн колдоочу чараларды иштеп чыгууда жана ишке ашырууда аймактык өзгөчөлүктөрдү жана бизнес секторлорунун өзгөчөлүктөрүн эске алуу маанилүү. Алынган жыйынтыктар чакан жана орто бизнести мамлекеттик колдоо чаралары алардын өнүгүшүнө өбөлгө түзөт деген изилдөө гипотезасын колдойт.

Бул чаралар чакан жана орто ишканаларга өз ишмердүүлүгүнүн жүрүшүндө туш болгон ар кандай кыйынчылыктарды жеңүүгө мүмкүндүк берет. Мисалы: каржылык колдоо ишканаларга өнүгүү үчүн керектүү каражаттарды алууга жардам берет, салык жеңилдиктери алардын чыгымдарын азайтат, мамлекеттик кепилдиктер кредиттик ресурстарга жеткиликтүүлүктү камсыз кылат, экспортту колдоо ишканаларга тышкы рынокторго чыгууга жардам берет.

Кыргыз Республикасынын чакан жана орто бизнести мамлекеттик колдоо боюнча иш-чараларды ишке ашыруунун натыйжасында, бул ишканалардын санынын өсүшү байкалууда. Мамлекеттик статистика кызматынын маалыматы боюнча, 2023-жылы Кыргызстанда 15,2 миң чакан жана орто ишкана болгон, бул 2022-жылга салыштырмалуу 2 % га көбөйгөн [1].

Чакан жана орто ишканалар Кыргыз Республикасынын экономикасында маанилүү ролду ойнойт. Алар өлкөнүн ИДПсынын болжол менен 20% камсыз кылат, жаңы жумуш орундарынын 60% түзөт [2].

Кыргыз Республикасында чакан жана орто бизнести андан ары өнүктүрүү үчүн мамлекеттик колдоо чараларын ишке ашырууну улантуу зарыл. Бул чаралар чакан жана орто ишканалардын финансылык ресурстарга жетүүсүн кеңейтүүгө, алардын чыгымдарын азайтууга, инновациялык ишмердүүлүктү колдоого багытталууга тийиш.

Бул илимий иштин корутундусунда чакан жана орто бизнести колдоо чараларын талдоо алардын экономикалык өнүгүүгө олуттуу таасирин тийгизгенин баса белгилөө керек. Алынган жыйынтыктар натыйжалуу колдоочу чаралар экономиканы диверсификациялоого, жумушсуздукту кыскартууга жана салыктык түшүүлөрдүн көбөйүшүнө өбөлгө түзүп, бул сектордун активдүү өнүгүүсүнө өбөлгө түзөрүн көрсөтүп турат [6, 4-76.].

Изилдөө чакан ишканалардын экономикалык чөйрөдөгү өзгөрүүлөргө ыңгайлашуу ийкемдүүлүгүнө багытталган. Бул секторго финансылык кризистер же пандемия сыяктуу кризистерге ийгиликтүү туруштук берүүгө мүмкүндүк берет, бул акыры жалпы экономикалык жыргалчылыкка өбөлгө түзөт.

Корутунду

Илимий макаланын негизги тыянагы чакан жана орто бизнес үчүн колдоо чаралары экономикалык өнүгүүнү гана стимулдабастан, инновациялар, иш менен камсыз кылууну кеңейтүү жана улуттук экономиканын туруктуулугун жогорулатуу үчүн жагымдуу

шарттарды түзө тургандыгын тастыктоо болуп саналат. Аймактык өзгөчөлүктөрдү жана бизнес секторлорунун өзгөчөлүктөрүн эске алуу менен оптималдуу натыйжаларга жетүү үчүн колдоочу чараларды иштеп чыгуу жана ишке ашыруу керек.

Ошентип, жүргүзүлгөн изилдөө туруктуу жана натыйжалуу экономикалык өнүгүүнү камсыз кылуу үчүн чакан жана орто бизнести колдоо чараларынын маанилүүлүгүн тастыктайт. Алынган жыйынтыктар бул тармакта мындан ары изилдөөгө негиз берет, ошондой эле тармактын ишканалары үчүн колдоо чараларын жакшыртуу жана оптималдаштыруу боюнча иштерди улантуу зарылдыгын баса белгилейт.

Пайдаланылган адабияттар:

1. Кыргыз Республикасынын айрым мыйзам актыларына өзгөртүүлөрдү киргизүү жөнүндө» Кыргыз Республикасынын 2022-жылдын 4-ноябры.
2. Национальный статистический комитет Кыргызской Республики. Статистический сборник. Малое и среднее предпринимательство в Кыргызской Республике. – Б.: -2023.
3. Вахрушина М. А. Учет на предприятиях малого бизнеса: Учебное пособие / М.А. Вахрушина, Л.В. Пашкова. - 2-е изд., перераб. и доп. - Москва: Вузовский учебник: ИНФРА-М. -2010. - 381 с.: 60х90 1/16.
4. Туркбаев А. Б. Основы и направления экономического управления малыми предприятиями в Кыргызстане [Текст] / А.Б.Туркбаев // Проблемы современной науки и образования. – Москва: -2016. - № 7 (49).– С. 121-127.
5. Вахрушина М. А. Учет на предприятиях малого бизнеса: Учебное пособие / М.А. Вахрушина, Л.В. Пашкова. - 2-е изд., перераб. и доп. - Москва: Вузовский учебник: ИНФРА-М. -2014.
6. Нестеров А.К. Малые и средние предприятия // Энциклопедия Нестеровых. [электронный ресурс] — Режим доступа. — URL: https://odiplom.ru/lab/malye_i_srednie_predpriyatiya.html - (Дата обращения: 17.01.2024).

